

SOSYOLOGCA

OCAK-HAZİRAN 2019

CİLT:9 SAYI: 17

ISSN: 2146-5207

TÜRKİYE'DEKİ KAZAK DİASPORASI (TARİHSEL VE SOSYOLOJİK ANALİZ)

Nurlan Baigabylov

Özet: Türkiye'deki Kazak diasporası, yurtdışında yaşayan Kazak ulusunun ayrılmaz bir parçasıdır ve dilini, ulusal kimliğini ve kültürel geleneklerini korumaya çalışan güçlü, tarihsel olarak kurulmuş olan ulusal diaspora olarak farklılık göstermektedir. Kazak toprağındaki göç tarihi iki aşamada gerçekleşmektedir. İlk göç süreci 1950'lerin başında Çin üzerinden Hindistan bölgesine; ikinci göç dalgası ise, 1970'lerin ortasında Afganistan üzerinden Türkiye'ye kadar gitmektedir. Türk devleti tarafından gerçekleştirilen sosyal uyumdan sonra, Kazak göçmenlerin büyük çoğunluğu İstanbul'a ve Batı Avrupa ülkelerine taşınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Etnik Kazaklar, göç, diaspora, etnik köken, kimlik

THE KAZAK DIASPORA IN TURKEY (HISTORICAL AND SOCIOLOGICAL ANALYSIS)

Nuran Baigabylov

Abstract: Kazakh diaspora in Turkey, living abroad is an integral part of the Kazakh nation and language, trying to preserve national identity and strong cultural traditions vary as to the historically established national diaspora. The history of migration in the Kazakh land takes place in two stages. The first migration process from China to the Indian region in the early 1950s; The second wave of migration to Turkey via Afghanistan goes back to the mid-1970s. After the social adjustment carried out by the Turkish state, the Kazakhs settle in the steppes and mountainous areas of Manisa, Izmir, Konya, Aksaray, Niğde and Kayseri according to their wishes. In the 1960s, the vast majority of Kazakh migrants were transported to Istanbul and to Western European countries.

Keywords: Ethnic kazakhs, migration, diaspora, ethnicity, identity

TÜRKİYE'DEKİ KAZAK DİASPORASI

Tarihsel ve Sosyolojik Bir Analiz

Dr. Nurlan Baigabylov*

Günümüzde, Kazakistanda 11 milyondan (% 67'den) fazla Kazak ulusu yaşamaktadır ve Dünya çapının 43 ülkesinde 6 milyondan fazla diasporaya sahiptir.

SSCB döneminde nüfusla ilgili meseleler açık konular listesinde yer bulmamaktadırlar. Ancak Kazakistan'ın bağımsızlık ilanından sonra Kazak diasporası konusu ayrıntılı olarak incelenmeye başlamaktadır.

Türkiye'deki Kazak diasporası, yurtdışında yaşayan Kazak ulusunun ayrılmaz bir parçasıdır ve dilini, ulusal kimliğini ve kültürel geleneklerini korumaya çalışan güçlü, tarihsel olarak kurulmuş olan ulusal diaspora olarak farklılık göstermektedir.

Kazak toprağındaki göç tarihi iki aşamada gerçekleşmektedir. İlk göç süreci 1950'lerin başında Çin üzerinden Hindistan bölgesine; ikinci göç dalgası ise, 1970'lerin ortasında Afganistan üzerinden Türkiye'ye kadar gitmektedir.

Türk devleti tarafından gerçekleştirilen sosyal uyumdan sonra, Kazaklar kendi isteklerine göre Manisa, İzmir, Konya, Aksaray, Niğde ve Kayseri'nin bozkır ve dağlık bölgelerine yerleşmektedirler. 1960'larda Kazak göçmenlerin büyük çoğunluğu İstanbul'a ve Batı Avrupa ülkelerine taşınmaktadır.

Kazakların Türkiye yerleşmesinden sonra geçen yarım asırlık dönemde, onlar hakkında birçok araştırmalar yapıldı: Milton Jay Clark "*How the Kazakhs Fled to Freedom*", Teufel Dreyer "*The Kazakhs in China*", I. Svanberg "*Kazakhstan Refugees in Turkey*", D. Baymolda "*Kazakhs of Europe*" ve Dr. Abdulvahap Kara ve diğerleri.

Aşağıdaki 1. tabloda, Türkiye'deki Kazak diasporası hakkında çalışmalarını inceledik.

Tez No	Yazar	Yıl	Tez adı	Tez Türü:	Konu
22088	Mikiko Uehara	1992	Ankara'da yaşayan Kazak Türkleri'nin kültürleşme süreci	Yüksek Lisans	Antropoloji
30638	Mahmut Çeliker	1994	İstanbul'da yaşayan Kazak Türkleri'nde dönem dönem müzik	Yüksek Lisans	Müzik
328617	Zhansaya Bekmurzayeva	2012	Yurtdışı Kazaklarının Kazakistan'a yeniden yerleştirilmeleri (Nurlu Köş) politikası ve Kazak milliyetçiliğindeki rolü	Yüksek Lisans	Sosyoloji
464516	Saya Gabbasova	2017	Altaylar'dan Anadolu'ya göç eden Kazak Türklerinde sosyo-kültürel yapı	Yüksek Lisans	Halk Bilimi (Folklor)
509413	Halemulati Makesati	2018	Niğde altay köyü'nde dil ilişkisi araştırması	Yüksek Lisans	Dilbilim

Tablo 1. Türkiye'de Kazak diasporası araştırması [1]

* L.N. Gumilev Avrasya Milli Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Nur-Sultan, Kazakistan.

1992'den 2018'e kadar, Türkiye'deki Kazak Diasporası hakkında sosyoloji, antropoloji ve dil ve edebiyat alanında 5 yüksek lisans çalışması yapılmıştır.

1992 yılında Hacettepe Üniversitesi'nde Antropoloji Yüksek Lisansı olan Mikiko Uehara, 1971 yılında Ankara'nın Aktepe ilçesinde yaşayan Kazaklar "Ankara'da yaşayan Kazak Türkleri'nin kültürleşme süreci" konusu üzerinde çalıştı. Bu çalışmada Türkiye'ye göç eden Kazak Türkleri'nin kültürleşme süreci incelenmiştir. 1938 yılında Çin baskısı altında Altay bölgesinden kaçarak Hindistan ve Pakistan'a göç eden bazı Kazaklar, 1953 yılında Türkiye'ye yerleşmişlerdir. 1971 yılından bu yana Ankara'daki Aktepe semtinde yaşayan Kazaklar (11 hane) ekonomi, dil, aile ve akrabalık sistemi, din, ahlak, eğitim, sosyal ilişkiler, töreler ve değer yargıları kurum ve benzeri kurumların nasıl ve hangi boyutlarda değiştiği, alan çalışması yapılarak araştırılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular özetle şunlardır: Ekonomi ve dil kurumları diğer kurumlara göre daha hızlı değişmiştir [2].

1992 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nde Müzik Yüksek Lisansı olan Mahmut Çeliker, 1949 yılında Orta Asyanın Altay dağlarından Hindistan'a ve oradan da 1951'de Türkiye'ye göç eden kazak türklerinin İstanbul'a yerleşen kesimi üzerinde yapılmış bir etnomüzikoloji çalışmasıdır. İstanbul'daki bu kazak grubuyla yapılan çalışmada, Batı'da "rite the passages" olarak bilinen ve türkçeye "hayatın bir safhasından diğerine geçişte yapılan törenler" olarak tercüme edebileceğimiz törenler ve bu törenlerde kullanılan müzikler üzerinde durulmuştur.

Yapılan bu çalışmaların sonucunda edinilen bilgiler şöyledir: Kazaklar Türkiye'ye yerleştikten sonra, önceleri geleneklerinin büyük bir çoğunluğunu devam ettirmiş, ilerleyen zamanlarda ise gerek maddi ve gerekse manevi problemler sonucunda mevcut geleneklerinin birçoğu zaman içinde terkedilmiş, devam eden geleneklerinin bir kısmı büyük bir şehirde yaşamının kaçınılmaz sonucu olarak büyük değişikliklere uğramıştır [3].

2012 yılında İstanbul Üniversitesi'nde Sosyoloji Yüksek Lisansı olan Zhansaya Bekmurzayeva'nın 'Yurtdışı Kazaklarının Kazakistan'a yeniden yerleştirilmeleri (Nurlu Köş) politikası ve Kazak milliyetçiliğindeki rolü' tezinde Kazakistan bağımsızlığına kavuştuğu senelerden itibaren, uluslararası göç sürecinde önemli bir aktör olmaya başlamıştırdığı söylenmiş... Sovyetler Birliği'nin yıkılışından sonra yeni bağımsızlığına kavuşan Kazakistan'ın sosyo-ekonomik yaşam standardının yükselişi, güçlü jeopolitik konumu ile dikkatleri üzerinde toplaması, etnik Kazak göç politikası ile göçmenleri kabul etmeye başlaması diasporanın da ilgisini çekmiş ve tarihi anavatanlarına dönüş süreci başlamıştır. Araştırmada yirmi senelik bağımsızlık dönemi boyunca uygulanmakta olan etnik Kazak göçü politikası ve ülkenin etno-demografik durumu ele alınmaktadır. Tez araştırmasında, devlet göç politikasının 1992-2012 seneleri arasındaki etno-demografik duruma ve milli kimliğin güçlenmesine olan etkileri açıklanmaya çalışılmış [4].

2017 yılında Hacettepe Üniversitesi'nde Halk Bilimi (Folklor) Yüksek Lisansı olan Savaş Gabbasova'nın 'Altaylar'dan Anadolu'ya göç eden Kazak Türklerinde sosyo-kültürel yapı' çalışmasında 1911 yılında Qing İmparatorluğu'nun yıkılması sonrasındaki yaşanan siyasi mücadelelerin ardından anavatanlarını terk etmek zorunda kalan Doğu Türkistan Kazak Türklerinin göçleri konu edilmiştir. Göçün en büyük nedeninin de Çin'in yaptığı planlı katliamlar olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada Kazakların önce Gansu eyaletine, sonra Tibet'e, oradan Hindistan'a (Pakistan yoluyla) daha sonra da Anadolu topraklarına

göç aşamalarının tarihi incelenmiştir. Göç sırasında oldukça ağır olan yolculuk şartları, binlerce insanın ölümüne neden olmuştur. Çalışmada günümüzde Türkiye’de ikamet eden Kazak ailelerinin sosyal-kültürel yapısının, gelenek-göreneklerinin karşılaştırması yapılmıştır. Günümüzdeki Türkiye Kazaklarına ait olan örf-adetlerinin, dilinin, inanç kültürünün yöntemlerini Kazakistan Kazaklarıyla karşılaştırarak benzerlik ve farklılıklarını ortaya çıkarmaya çalışmış. Tez çalışmasında Altaylar’dan göç eden Kazakların destanları, Türküleri, şairleri sıralandı. Doğu Türkistan’dan başlayıp, Gansu, Tibet, Himalaya, Hindistan, Pakistan’dan Anadolu’ya kadar devam eden göçün tarihi, göçmenlerin yolda çektikleri işkenceler, başlarında geçirdikleri olaylar, Anadolu’daki hayatları ve sosyo-kültürel yapıları araştırmanın esas konusudur. Bununla birlikte Çin topraklarından göç etmek zorunda kalan ve o göç hakkında bilgisi olan kişilerle yapılan mülakatlar ve bu kişilerden elde edilmiş belgeler ile bu kişilerin hatıralarından yararlanılmış [5].

2018 yılında Hacettepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü öğrencisi Halmurat Maksati, “Niğde Altay Köyü’nde Dil İlişkileri Araştırması” başlıklı yüksek lisans tezinde Türkiye’deki Kazak diasporası sayısını 20.000 olarak tanımlamaktadır. Bu, ortalama başka bir istatistik rakamı 30.000 olan Türkiye’deki Kazakların sayısında bir tutarsızlığın gösteriyor. Bu çalışmanın odak noktası Türkiye Türkçesi ile Kazakça arasındaki ilişkinin araştırılması olmuştur [6].

Türkiye’deki Kazak diasporası ile ilgili düzenlenen sosyolojik araştırmanın ana hedefleri şunlardır:

- Türkiye’deki Kazakların sayısı farklı kaynaklarda farklı olduğundan dolayı istatistik verileri netleştirmek;
- Türkiye’deki Kazak diasporası hakkında kamu ve tarihi çalışmalara sosyolojik araştırmalar yapmak;
- Türkiye’deki Kazakların sosyo-ekonomik yaşamlarına sosyolojideki nicel ve nitel yöntemleri kullanarak sosyolojik açıdan analiz etmek;
- Kazakistan’ın yürütmekte olan “Nurly Kosh” programının Türkiye Kazaklarına etkisini belirlemek.

Kaynaklar

1. Tez merkezi //https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp
2. **Mikiko U.** (1992) Ankara’da yaşayan Kazak Türkleri’nin kültürleşme süresi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara. (s. 84).
3. **Çeliker M.** (1994) İstanbul’da yaşayan Kazak Türkleri’nde dönem dönem müzik. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. (s. 84).
4. **Bekmurzayeva Zh.** (2012) Yurtdışı Kazaklarının Kazakistan’a yeniden yerleştirilmeleri (Nurlu Köş) politikası ve Kazak milliyetçiliğindeki rolü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. (s. 129).
5. **Gabbasova S.** (2017) Altaylar’dan Anadolu’ya göç eden Kazak Türklerinde sosyo-kültürel yapı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. Ankara. (s. 120).
6. **Halemulati M.** (2018) Niğde Altay Köyü’nde Dil İlişkisi Araştırması. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara (s. 121).